

UN TIP DE BRĂȚĂRI DIN A DOUA EPOCĂ A FIERULUI LA DUNAREA DE JOS

M. Irimia

În urma săpăturilor arheologice sistematice și a cercetărilor de suprafață desfășurate în regiunile extracarpătice ale României, dovezile materiale privind viața populației autohtone în a doua epocă a fierului s-au înmulțit considerabil. Printre diferitele categorii de obiecte apărute în așezări sau morminte rețin atenția în câteva cazuri brățările de bronz lucrate dintr-o verigă mai mult sau mai puțin groasă, cu capetele de obicei lipite, cu secțiunea rotundă sau plan-convexă și ornamentate cu trei-patru grupe de câte trei proeminențe rotunjite.

În Dobrogea un prim exemplar, masiv, decorat cu trei grupe de câte trei proeminențe¹ a apărut întâmplător în zona necropolei de la Murighiol, necropolă datată în secolul IV î.e.n.². O brățară fragmentară asemănătoare a apărut în mormântul nr. 9, cu manta de bolovani, din cimitirul II de la Bugeac³ (fig. 1/5). Inventarul mormântului: vasul sac, cana lucrată cu mâna, obiectele de bronz și de fier datează tot din secolul IV î.e.n. Un alt exemplar, ornamentat cu patru grupe de câte trei proeminențe a fost descoperit în mormântul nr. 5 din tumulul 6 B de la Enisala, fiind însoțit de mai multe vase-borcan cu corpul bombat, un bol attic cu firnis negru, o oglindă de bronz și o fibulă de tip tracic; pe baza celui mai concludent material, în special a bolului attic, mormântul a fost datat către sfârșitul secolului IV î.e.n.⁴.

Deși sînt destul de rare aceste brățări au apărut și în alte regiuni. Pe teritoriul Moldovei un prim exemplar, ornamentat cu patru grupe de câte trei proe-

1 Exspectatus Bujor, Săpăturile de salvare de la Murighiol, în SCIV, VI, 3-4, 1955, p. 576 și pl. I/11.

2 În studiile și rapoartele publicate, Exspectatus Bujor datează descoperirile de la Murighiol în secolele IV—III î.e.n. (vezi în SCIV, VII, 3-4, 1956, p. 243-252; VI, 1955, p. 571-579; Materiale, IV, 1959, p. 325-330; VII, 1961, p. 297-300); Dacia, NS, II, 1958, p. 125-141; Peuce, II, 1971, p. 131-134). P. Alexandrescu datează aceste descoperiri în secolul IV î.e.n. (cf. Necropola tumulară. Săpături 1955-1961, în Histria, II, 1966, p. 276, nota 133).

3 M. Irimia, Cimitirele de incinerare geto-dacice de la Bugeac-Ostrov, în Pontice, I, 1968, p. 219 și fig. 31.

4 G. Simion, Despre cultura geto-dacă din nordul Dobrogei în lumina descoperirilor de la Enisala, în Peuce, II, 1971, p. 118 și fig. 31/g și g'.

minențe a fost descoperit mai demult la Poiana⁵. O altă brățară ornamentată asemănător a apărut în așezarea de la Bârboasa, com. Oncești, jud. Bacău⁶.

Alt exemplar, de asemenea inedit, a fost descoperit la Turbata-Huși⁷.

Pentru teritoriul Munteniei amintim o brățară cu capetele desfăcute, decorată cu patru grupe de cîte trei proeminențe, descoperită la Albești, jud. Teleorman⁸. Nivelul de epocă Latène căruia i-a fost atribuit, cuprinzînd un bogat inventar, din care nu lipsesc nici fragmentele de amfore thasiene, a fost datat în secolul IV—III î.e.n. O altă brățară, de mici dimensiuni, poate un imel (?) a apărut și în jud. Brăila⁹.

În Transilvania au fost descoperite brățări asemănătoare la Araci, Ațel¹⁰ și Ocna Sibiului¹¹. Cele două brățări de la Ocna Sibiului ornamentate cu cîte trei grupe formate din trei sau patru proeminențe ovale au apărut împreună cu resturile unui coif de bronz, falere și alte brățări simple. O încadrare cronologică mai precisă a acestei descoperiri nu s-a putut face, dar majoritatea analogiilor pledează pentru o datare în Latène B¹². Vl. Zirra discutînd diferitele importuri sudice prezente în așezările și necropolele celtice din Transilvania, atribuie brățărilor de tipul menționat găsite în cele trei localități, o origine greco-tracică¹³.

În zona nord-estică a R.P. Bulgaria, la Odessos (Varna) au fost descoperite mai multe brățări avînd corpul ornamentat în întregime cu grupe de cîte trei proeminențe, precum și un exemplar decorat cu creștături dese, transversale și cu trei grupe de proeminențe asemănătoare¹⁴. Toate aceste piese sînt considerate de Gorana Tonceva drept materiale tracice și dovezi importante, alături de alte elemente, ale prezenței tracilor în așezările grecești.

Discuția asupra acestui tip de obiecte în nota de față ne-a fost prilejuită de o recentă descoperire semnalată la Constanța. În zona de vest a orașului, în cartierul Medcea¹⁵, a fost descoperit în timpilor cu ocazia unor săpături de interes edificar un mormînt dublu de inhumatie, situat la adîncimea de 2,25 m de la nivelul actual. Descoperirea fiind fortuită, lipsesc alte date în legătură cu acest mormînt. Din inventarul său au fost recuperate două amfore de Thasos și o brățară de tipul celor în discuție.

Prima amforă de Thasos (fig. 1/1) are corpul conic, umerii rotunjiți, gîtul larg, tronconic, buza îngroșată, puțin evazată, marginea tăiată orizontal, iar piciorul înalt cilindric, terminat tronconic. Torțile ovale în secțiune sînt prinse sub buza amforei. Inițial au fost trase puțin în sus, iar apoi puternic curbate. Pastă roșie, relativ compactă, cu nisip și mică în compoziție. La exterior vasul era acoperit cu o angobă galbuie-alburie, căzută în prezent în cea mai mare parte. La partea superioară a uneia dintre torți și pe gît prezintă urme de vopsea roșie. Dimensiuni: înălțimea 0,60 m; diametrul maxim 0,21 m; diametrul gurii 0,097 m. Nr. inventar 20.400.

5 Piesa este expusă în Muzeul de istorie a Moldovei — Iași. Are drept marcaj „M, careul 35, — 1,25 m”. Mulțumim și cu acest prilej colegului C. Iconomu pentru permisiunea de a examina piesa.

6 Informații oferite de C. Buzdugan. Îl exprimăm și pe această cale întreaga noastră grațitudine.

7 Săpături inedite efectuate de Silvia Teodor. Informație de la C. Iconomu.

8 D. Berciu, Em. Moscalu, Cercetări în cetatea de la Albești, (Jud. Teleorman), în SCIV, 23, 4, 1972, p. 634 și fig. 3/2.

9 Informație de la Vl. Zirra.

10 M. Roska, A Kelták Erdélyben (Les Gaulois en Transylvanie), Közlemények, 1—2, 1944, Cluj, p. 54, fig. 1—2 și p. 56, fig. 42/2; Vl. Zirra, Beiträge zur Kenntnis des keltischen Latène in Rumänien, în Dacia, NS, XV, 1971, p. 176, nota 34.

11 Mircea Rusu și Octavian Băndula, Mormîntul unei căpetenii celtice de la Ciumești, Baia Mare, 1970, p. 37—40, pl. XVIII a/3,4; XVIII b/6,7.

12 Ibidem, p. 39.

13 Vl. Zirra, loc. cit.

14 G. Tonceva, L'influence thrace à Odessos, în Izvestiia — Varna, X, p. 54 și fig. 9, 10, 12.

15 Mormîntul a fost descoperit în anul 1972. Recuperarea materialelor și notarea observațiilor relative la acest complex aparțin colegului Gh. Papuc, căruia îl mulțumim și cu acest prilej pentru amabilitatea cu care ni le-a oferit în vederea publicării.

A doua amforă (fig. 1/2) este asemănătoare ca formă primului exemplar. Umerii sînt ceva mai pronunțați. Pasta aspră, roșie-cărămizie, conține mult nisip negru și puțină mică în compoziție. La exterior prezintă o angobă gălbuie-roșiatică, corodată în cea mai mare parte. Dimensiuni: înălțimea 0,60 m; diametrul maxim 0,20 m; diametrul gurii 0,10 m. Nr. inventar 20.451.

Brățara (fig. 1/3, 4) lucrată dintr-o verigă masivă de bronz, rotundă în secțiune, este decorată cu trei grupe de cîte trei proeminențe sferice prinse pe corp și dispuse la distanțe egale una de cealaltă. Dimensiuni: diametrul 0,078 m; grosimea 0,008 m. Nr. inventar 20.399. Ambele vase aparțin tipului de amfore mici de Thasos, neștampilate.

Mormîntul în discuție a apărut într-o arie în care au fost semnalate mai demult un alt mormînt tot de inhumație, din secolul IV î.e.n.¹⁶ iar recent, un altul de incinerare¹⁷. Alte morminte mai există probabil încă în zonă. Dar din păcate, caracterul întimplător al descoperirii ca și imposibilitatea efectuării unor cercetări sistematice din cauza orașului modern, ne împiedică să aducem unele precizări cît de cît mai ample și convingătoare în legătură cu tipul, inventarul complet, forma, orientarea și originea etnică a mormîntului. Faptul că acesta reprezenta o inhumație dublă (poate familială?) și că în zonă au mai apărut morminte grecești, ne determină să-l considerăm de același etnic, fără să avem, bineînțeles o deplină certitudine. Prezența în mormînt a celor două amfore thasiene neștampilate asigură datarea complexului, inclusiv a brățării, în secolul IV î.e.n. În acest fel se confirmă constatările anterioare în legătură cu răspîndirea tipului respectiv de podoabă în secolul IV — parțial și în secolul III î.e.n. Descoperirea brățării într-o zonă din imediata apropiere a orașului grecesc, poate chiar într-un mormînt grecesc, numărul relativ mare al acestor piese la Dunărea de Jos și în regiunile extracarpatiche (pînă în prezent opt exemplare) confirmă credem ipoteza că ele erau un produs local traco-grecesc, poate chiar geto-grecesc. Răspîndirea lui pe un spațiu relativ mare și penetrația în Transilvania este legată de răspîndirea și penetrația altor categorii de obiecte: amfore, vase de lux, oglinzi, arme etc¹⁸.

Prezența acestor piese în complexe celtice timpurii din Transilvania se explică prin aceea că în mediul celtic au pătruns, așa cum s-a mai arătat¹⁹ și alte importuri grecești ori sud-tracice. În acest fel categoria de brățări ornamentate cu grupe de cîte trei proeminențe, alături de fibulele de tip tracic ori de alte tipuri de vase, unelte și podoabe, îmbogățește repertoriul de obiecte caracteristic mai ales populației din zonele extracarpatiche și ale Dunării de Jos și care au cunoscut o relativă răspîndire în perioada istorică corespunzătoare secolelor IV—III î.e.n.

16 M. Bucovală, *Necropole elenice la Tomis, Constanța, 1966*, mormîntul CCCLIV, p. 10—11 (S.R. Despot Vodă, nr. 20).

17 Inedit; obiectele recuperate se află la Muzeul de arheologie Constanța, nr. inventar 20.607 — 20.613.

18 Székely Zoltan, *Vase grecești și imitații de la Cernat și Poian (jud. Covasna)*, în SCIV, 24, 3, 1973, p. 527—531; I. Godariu, *Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenică și romană*, Cluj, 1974, p. 21—52 și catalogul descoperirilor.

19 VI. Zirra, *loc. cit.*

Résumé

L'auteur discute le type de bracelets de bronze faits d'un anneau plus ou moins massif, ornés de trois ou quatre groupes de trois proéminences arrondies, rencontrés surtout dans les zones extra-karpatiques de la Roumanie et dans la région du Bas-Danube. En Dobroudja ont été découvertes jusqu'à présent pareilles pièces à Murighiol, Bugeac et Enisala. En Moldavie elles sont apparues à Poiana, Bârboasa (district de Bacău) et Turbata-Huși, et en Muntenie à Albești (Teleorman) et dans le district de Brăila. En Transylvanie, des bracelets de ce type ont été trouvés à Araci, Ațel et Ocna Sibiului. En R.P. de Bulgarie, une pièce semblable est apparue à Odessos (Varna). Tous les bracelets mentionnés datent depuis les IV—III siècles av.n.è.

Récemment on a découvert à Constantza un double tombeau d'inhumation, probablement grec, où l'on a déposé en tant qu'inventaire deux amphores de Thassos non estampillées et un bracelet orné de trois groupes de proéminences groupées par trois. La nouvelle découverte confirme les datations antérieures. Selon l'opinion de l'auteur, les bracelets de ce type représenteraient, un produit local thraco-grec, peut-être même gëto-grec, qui s'est répandu dans un espace assez étendu, pénétrant aussi dans le milieu celtique vieux de la Transylvanie ensemble avec d'autres importations grecques ou sud-thraciques. De cette manière, les bracelets ornements de groupes de trois proéminences enrichissent le répertoire d'objets des IV—III-es siècles av.n.è., caractéristiques surtout à la zone extra-karpatique et à la région du Bas-Danube.

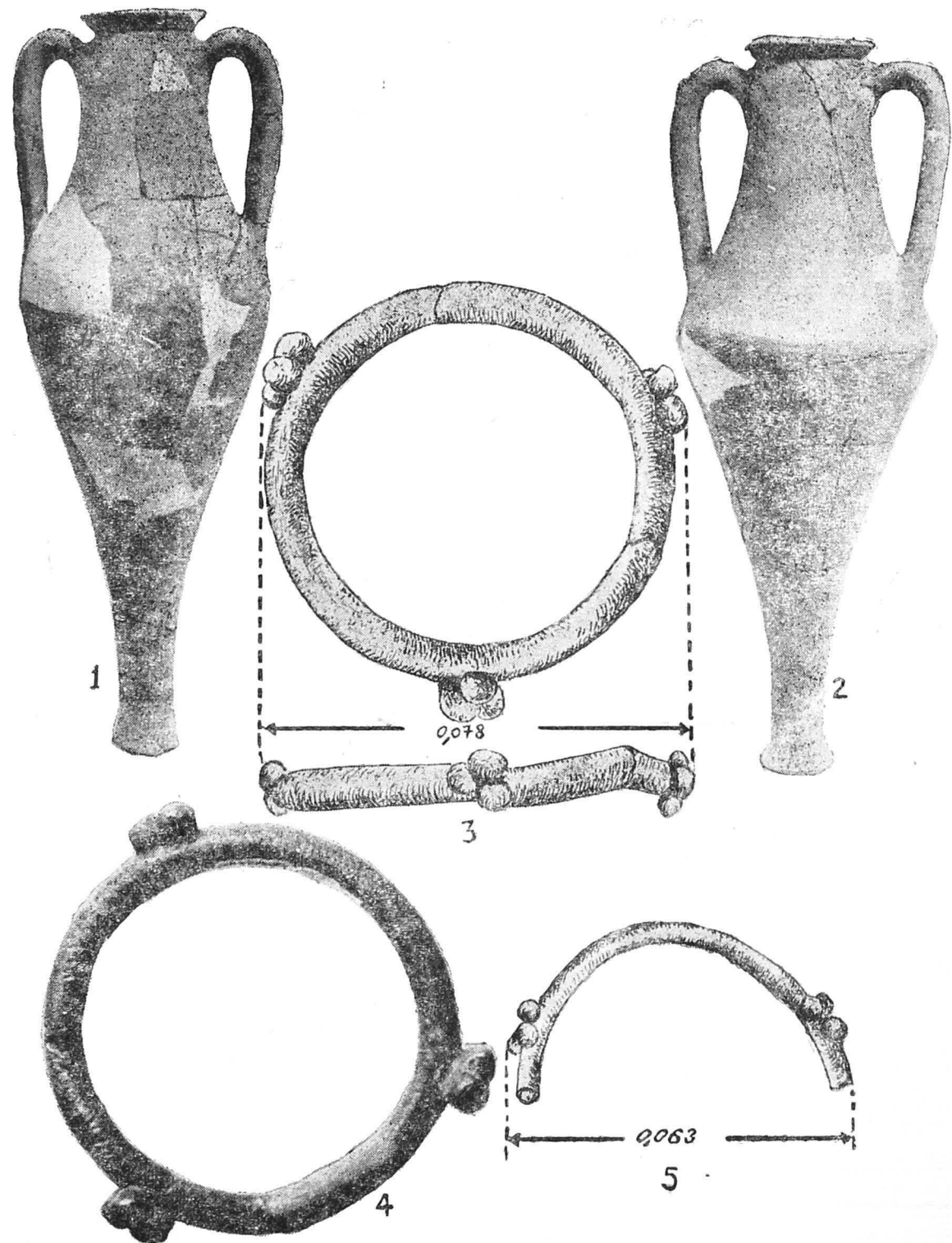

Fig. 1 (1-4 — Constanța ; 5 — Buceag).
Un tip de brățări din a doua epocă a fierului la Dunărea de jos.